

Dianu GORDILĂ,
doctorand
PhD student

ELEMENTE DE DREPT PENAL COMPARAT PRIVIND INFRAȚIUNEA DE DEZERTARE

Viața politică și socială a Republicii Moldova a luat amploare semnificativă în ultimii 20 de ani, fapt Tema cercetată în articolul respectiv prezintă un studiu comparat al modului în care diferite jurisdicții ale lumii tratează infracțiunea de dezertare și sancțiunile impuse pentru aceasta. În general, dezertarea reprezintă o infracțiune militară și poate atrage consecințe grave pentru făptuitor. Reieșind din sistemul juridic al altor state, sancțiunile pentru dezertare pot varia în funcție de gravitatea comiterii faptei, precum și de jurisprudența specifică a statului. Astfel, fiecare stat prevede în mod individual în legislația penală infracțiunea de dezertare și modalitatea de tragere la răspundere penală a militarului.

Cuvinte-cheie: dezertare, serviciu militar, militar, forțe armate, părăsirea unității militare, mobilizare, concentrare.

ELEMENTS OF COMPARATIVE CRIMINAL LAW REGARDING THE CRIME OF DESERTION

The topic explored in the article presents a comparative study on how different jurisdictions around the world, handle the offense of desertion and the penalties imposed for it. Generally desertion is considered a military crime and can have serious consequences for the perpetrator. Based on the legal system of other countries, the penalties for desertion can vary depending on the severity of the offense and the specific jurisprudence of the state. Each state, individually provides for the offense of desertion in its criminal legislation, as well as the manner in which the military personnel are held criminally liable.

Keywords: desertion, military service, military, armed forces, leaving the military base, mobilization, concentration.

Introducere. Relevanța temei de cercetare constă în importanța unei asigurări eficiente a securității și apărării naționale în contextul contemporan caracterizat de modernizare și schimbări profunde. Într-o lume dinamică și interconectată, interesele naționale

ale unei țări necesită o organizare puternică a forțelor armate și a altor instituții relevante, capabilă să răspundă amenințărilor și să mențină stabilitatea și suveranitatea teritorială.

Una din condițiile necesare ale îndeplinirii cu succes a sarcinilor stabilite de

Forțele Armate ale Republicii Moldova este respectarea strictă de către militari a ordinii și a disciplinei în armată. Astfel, supușii militari trebuie să respecte atât legislația țării, cât și statutele militare. Persoanele care încalcă cerințele legilor și ale statutelor sunt trase la răspundere, inclusiv penală. În acest scop, în Codul Penal al Republicii Moldova este prevăzut Capitolul XVIII, cu denumirea „Infrafracțiuni militare” [8, p. 463].

Potrivit statisticilor, cel mai mare număr de abateri în cadrul serviciului militar este comis în prima perioadă a acestuia (42%). De altfel, după realizarea unui tabel încrucișat, s-a stabilit că pentru această perioadă de serviciu este caracteristică în special abandonarea neautorizată a unității militare (86%). Militarii din a doua perioadă de serviciu în structura generală a eschivării ocupă locul doi: (35%) Abandonează neautorizată unitatea 67% și dezertează 33%. Mai rar, eschivările sunt comise de personalul militar care a servit 1,5 ani - 18% (această categorie se caracterizează prin abandonarea neautorizată a unității - 79%, automutilarea - 3%). O parte neînsemnată din eschivări revine personalului militar din a patra perioadă de serviciu - 5%. Motivul dominant de comitere a eschivărilor în prima perioadă de serviciu este dorința de a schimba unitatea militară (42%). Al doilea motiv ține de dorința de a scăpa de sarcinile suplimentare ale serviciului militar (37%), iar al treilea - de soluționarea problemelor personale (46%).

Conținut. Dezertarea reprezintă una dintre cele mai periculoase infrafracțiuni militare care, în afară de încălcarea legislației penale, încalcă obligația constituțională a fiecărui cetățean al Federației Ruse, și anume apărarea Patriei [9]. Această obligație este prevăzută și de legea supremă a Republicii Moldova, care consemnează în capitolul III Îndatoririle fundamentale, articolul 56, că „Devotamentul față de țară este sacru”, „Militarii răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin”, iar „apărarea patriei

este un drept și o datorie sfântă a fiecărui cetățean” [2]. Aceste dispoziții constituționale își găsesc dezvoltare în alte reglementări. În acest context, în Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, nr.482 din 06.06.1995 [3], se statuează că scopul principal al politicii militare a Republicii Moldova este asigurarea securității militare a poporului și statului, prevenirea prin mijloacele de drept internațional a războaielor și a conflictelor armate.

Obiectul juridic special al infrafracțiunii de dezertare prevăzută la articolul 371 al Codului Penal al Republicii Moldova îl formează relațiile sociale cu privire la ordinea și disciplina militară, a căror normală desfășurare și dezvoltare este asigurată prin prezența militarului, în mod permanent, la unitatea, formațiunea sau serviciul din care face parte. În același context, legislația penală a Federației Ruse prevede că obiectul juridic special al infrafracțiunii de dezertare prevăzută la articolul 338 îl formează relațiile sociale, care asigură îndeplinirea îndatoririi constituționale ce constă în exercitarea serviciului militar [13, §.369]. Latura obiectivă se caracterizează prin săvârșirea acțiunii de părăsire a unității sau locului serviciului ori inacțiunea de neprezentare la serviciu.

În comparație cu Legislația penală a Federației Ruse, legea penală a Republicii Moldova la fel prevede că dezertarea este o infrafracțiune continuă: ea începe și se termină de îndată ce făptuitorul a părăsit samavolnic unitatea militară sau locul de exercitare a serviciului militar sau din momentul când militarul nu s-a prezentat la termenul fixat, fără motive întemeiate, în scopul eschivării de la serviciul militar, de la pregătirea militară obligatorie sau de la concentrări, la serviciu sau la concentrare în cazurile permisiilor din unitatea militară sau din centrul de instrucție, repartizării, transferării, întoarcerii din misiune, din concediu sau dintr-o instituție curativă, săvârșită de un militar, de o persoană care trece pregătirea militară obligatorie sau de un rezervist, însă se consumă la momentul

reținerii sau prezentării benevole a militarului în unitatea militară, la locul exercitării serviciului militar sau în organele de drept [1].

Pentru a nu fi confundată, infracțiunea de dezertare trebuie deosebită de abandonarea samavolnică a unității militare, întrucât o particularitate importantă care ajută la deosebirea dezertării de abandonarea samavolnică a unității militare sau a locului de serviciu este scopul eschivării. Efectuând latura obiectivă a dezertării, scopul persoanei este scăparea de executare a serviciului militar în totalitate, și nu pe o perioadă determinată, prevăzută în dispoziția art. 337 din Codul penal al Federației Ruse. În fiecare caz aparte, scopul susținerii de la serviciul militar ar trebui să fie stabilit pe baza circumstanțelor unui caz anumit. Faptele ce ar confirma că persoana are un astfel de scop pot fi, de exemplu, achiziționarea de documente falsificate, pregătirea hainelor civile, pentru a-și camufla apartenența la forțele armate, notificarea rudelor prin scrisori privind sosirea iminentă etc. Intenția persoanei de a evita serviciul militar poate avea loc atât înainte de a părăsi locul de serviciu, cât și în procesul abandonării neautorizate a unității sau a locului de serviciu. În așa caz, calificarea se face conform art. 338 din Codul penal al Federației Ruse, deoarece infracțiunea mai puțin gravă se dezvoltă într-una deosebit de gravă, având loc o transformare de intenție.

Alin. 2 al art. 338 din Codul penal al Federației Ruse prevede dezertarea unui militar cu arma care îi este încredințată în serviciu. Prin arme încredințate în serviciu ar trebui să înțelegem o armă pe care persoana o deține în mod legal în conformitate cu îndatoririle militare de serviciu care i-au fost atribuite. Pericolul sporit de dezertare cu arme se manifestă prin creșterea pericolului persoanei care comite această crimă, deoarece un dezertor poate folosi o armă pentru a pleca de la locul de serviciu sau la reținerea sa. Pe lângă aceste momente, armele încredințate militarului sunt de luptă. Prin urmare, pericolul public al

dezertării cu armele crește datorită faptului că atunci când dezertorul abandonează arma, persoanele terțe pot intra în posesia acesteia și pot dispune de ea la discreția acestora, inclusiv în scopuri criminale.

În cazul legislației penale a Republicii Moldova, dezertarea săvârșită cu arma constituie o componentă de infracțiune cu circumstanțe agravante, prevăzută de articolul 371 alin.2 lit. a) Cod Penal. Această agravantă constă în faptul că militarul părăsește samavolnic unitatea militară sau locul exercitării serviciului militar cu arma din dotare, încredințată lui pentru îndeplinirea obligațiilor de serviciu și nu formează un concurs de infracțiuni. În cazul în care militarul, în procesul dezertării, folosește arma pentru a înlesni dezertarea (amenință cu aplicarea armei persoanele care încearcă să-l rețină sau chiar aplică efectiv arma), acțiunile lui vor fi calificate prin concurs de infracțiuni: art.371 alin.2 lit.a) CP și, după caz, art.365 alin.2 lit.b) CP sau 369 alin.3 lit. b) CP etc.

În conformitate cu Codul penal al Republicii Tadjikistan [15], în capitolul 32 sunt prevăzute infracțiunile împotriva justiției, în care este inclusă infracțiunea de dezertare la articolul 375, fapt cu care nu am putea fi de acord din considerentul că aceasta este o infracțiune militară ce ar trebui să fie inclusă într-un capitol aparte, exclusiv cu infracțiuni militare. Astfel, Codul penal al Tadjikistanului, prevede la punctul 1 că dezertarea, adică părăsirea samavolnică a unității sau locului de serviciu cu scopul eschivării de la exercitarea serviciului militar, precum și neprezentarea cu același scop la serviciu, săvârșită de militarii care execută serviciul militar prin recrutare, se pedepsește cu închisoare pe un termen de până la 5 ani. La punctele 2, 3, 4 ale prezentului articol sunt prevăzute agravantele infracțiunii, care presupun comiterea aceleiași fapte de către ofițeri, sublocotenenți sau militari prin contract, fapt care agravează răspunderea penală și prevede închisoare pe un termen de la 3 până la 7 ani. Dezertarea

săvârșită cu arma din dotare, precum și dezertarea săvârșită de un grup de persoane care au avut o înțelegere prealabilă sau de un grup organizat prevede pedeapsa închisorii pe un termen de la 3 până la 10 ani. Dezertarea săvârșită în condiții de luptă sau în timp de război prevede închisoare până a 15 ani.

Reieșind din cele menționate, infracțiunea de dezertare prevăzută de legislația penală a Tadjikistanului și cea prevăzută de Codul penal al Republicii Moldova reprezintă anumite particularități asemănătoare în ceea ce ține de agravante și pedeapsa penală. În ceea ce ține de deosebiri, CP al RM prevede nu doar pedeapsa închisorii, ci și sancțiunea amenzii la alineatul 1 al infracțiunii de dezertare. O altă notă distinctivă în acest sens este faptul că în CP al Tadjikistanului militarul care pentru prima oară a săvârșit fapta de dezertare, prevăzută la punctul 1, poate fi eliberat de răspundere penală, dacă acesta în termen de 3 zile, s-a prezentat benevol ori dezertarea a fost comisă în urma unui concurs de împrejurări grele. În acest context, CP al RM nu prevede un termen în care militarul este obligat să se prezinte pentru a fi eliberat de răspundere penală, în schimb este impusă o singură condiție în care poate fi comisă dezertarea, și anume în urma unui concurs de împrejurări grele.

Codul penal al Lituaniei [14] prevede infracțiunea de dezertare în articolul 323. Punctul 1 al articolului respectiv indică că militarul care a părăsit unitatea sau locul de serviciu pe un termen mai mare de 10 zile sau pe parcursul acestui timp nu s-a prezentat în unitate sau la locul de serviciu, sau care a comis această faptă cu scopul eschivării de la îndeplinirea serviciului militar indiferent de termenul neprezentării, se pedepsește cu închisoare pe un termen de până la 5 ani. La punctul 2 al prezentului articol este agravată răspunderea penală pentru săvârșirea de către militar a infracțiunii de dezertare, prevăzută la punctul 1, pe timp de război sau în timpul îndeplinirii de către acesta a unei mi-

siuni de luptă, sancționându-se cu închisoare pe un termen de la 4 la 8 ani.

Reieșind din considerentul că subiectul infracțiunilor militare, inclusiv cel al dezertării, are o calitate specială, și anume cea de militar, legislația diferitelor țări reglementează diferit statutul și categoriile de subiecți ai infracțiunilor din categoria dată.

Spre deosebire de legislația penală a Republicii Moldova, care prevede expres că subiectul unei infracțiuni militare trebuie să posede calitatea de militar, cu excepția declarată de art. 389-391 din Codul penal, care prevede că, pe lângă militari, și civilii pot săvârși infracțiuni militare. De exemplu, legislația penală a României, în unele cazuri declarată expres prin lege, prevede că un subiect al acestui tip de infracțiuni nu poate fi decât un civil.

Potrivit legislației penale a Suediei, pe lângă militari, subiecții infracțiunilor militare pot fi și ofițerii de poliție, care nu sunt înscrși în serviciul militar, dar au obligația de a participa la acțiunile de apărare ale Regatului etc.

Subiectul activ nemijlocit al infracțiunilor contra ordinii și disciplinei militare, conform legislației penale militare a României, trebuie să aibă calitatea de militar (cap. I Titlul X, Infracțiuni săvârșite de militari), iar în cazul infracțiunilor săvârșite în legătură cu serviciul militar (art. cap. III Titlul X, Infracțiuni săvârșite de civili, art. 353-354 CP Român) ele se referă la calitatea de civil. În cap. II Titlul X, intitulat „Infracțiunile săvârșite de militari și civili”, subiectul acestor infracțiuni pot fi atât militari, cât și civili.

Întrucât în legislația penală actuală a României nu este definită noțiunea de militar, pentru lămurirea acesteia este necesar să ținem seama de prevederile Constituției, ale Legii nr. 45/1994 cu privire la apărarea națională a României și ale art. 3 al Legii nr. 46/1996 privind pregătirea populației pentru apărare, conform cărora modalitățile de executare a serviciului militar sunt:

a) ca militari în termen și ca militari

cu termen redus, de la data prezentării la centrele militare, unități sau formațiuni militare și până la data trecerii în rezervă;

b) ca elevi ai școlilor militare sau instituții militare de învățământ superior, de la data prezentării la școlile sau instituțiile de învățământ superior și până la absolvirea acestora;

c) în calitate de cadre în activitate - ofițeri, maiștri militari, subofițeri și militari angajați pe bază de contract - ale Ministerului Apărării Naționale și Ministerului de Interne, de la data acordării gradului și până la data trecerii în rezervă sau retragere.

În conformitate cu articolul 3 al Codului penal al Suediei [12], persoanele care sunt obligate să exercite serviciul militar în Forțele Armate trebuie să fie recunoscute ca militari. Astfel, subiect al infracțiunii militare poate fi orice persoană care exercită serviciul militar în forțele Armate. În afară de militari, subiecți ai infracțiunilor militare pot fi ofițerii de poliție, care nu sunt încorporați în serviciul militar, însă sunt obligați să participe la apărarea Regatului. De asemenea, au statut de militar santinelele și persoanele care supraveghează teritoriile păzite, care sunt numite în aceste funcții conform Actului cu privire la Paza Edificiilor Importante (Legea nr. 217 din 1990). Art. 4 al Codului penal al Suediei atribuie calitatea de militar și, prin urmare, a subiectului infracțiunii militare, și altor categorii de persoane, cum ar fi: prizonierii, participanții la război, personale internate în timpul războiului în care Regatul ține neutralitate, cât și cetățenii străini care se află împreună sau rămân cu prizonierii sau cu participanții la război internați cu scopul de a asigura îngrijirea medicală sau spirituală a lor (sanitarii, medicii, preoții etc. - nota autorilor) [6].

Legislația penală a Elveției ce reglementează răspunderea penală a militarilor, în același rând descrie subiectul infracțiunii militare și constă din Codul penal al Elveției din 1937, Codul penal-militar din

13.06.1927 și Codul procesual penal - militar din 23.03.1979, cât și legislația penală a cantonelor. Conform acestor documente, subiecți ai infracțiunilor militare sunt militarii în termen și pe contract ai Forțelor Armate, jandarmii în timp de război sau situații de luptă, prizonierii și alte categorii de persoane cu privire la care sunt prevederi concrete în legislația militară a Elveției.

Codul penal al Poloniei reglementează răspunderea penală a militarilor în Secțiunea Militară a Codului penal, care conține capitolele XXXVIII-XLIV (art. 317-363). Reglementările legale cu privire la subiectul infracțiunii militare sunt date în capitolul XXXVIII Cod penal, intitulat „Noțiuni generale cu privire la militari”, care în art. 317 stipulează că prevederile Părții generale și ale Părții speciale ale Codului penal se aplică și față de militari, dacă Secțiunea Militară a Codului penal nu prevede altfel. În continuare, se indică că prevederile art. 356-363 ale Codului Penal, iar în cazul săvârșirii infracțiunii prevăzute de celelalte articole ale Secțiunii Militare, prevederile generale cu privire la militari se aplică, respectiv, și colaboratorilor armatei, cu toate că aceștia din urmă nu au calitatea de militari. Astfel, putem concludiona că subiecți ai infracțiunilor militare, conform legislației penale a Poloniei, pot fi atât militarii care efectuează serviciul militar, cât și persoanele civile, colaboratori ai Armatei Poloneze. Spre deosebire de prevederile Codului penal al Poloniei, Codul penal al Republicii Moldova nu-i recunoaște drept subiecți ai infracțiunilor militare pe colaboratorii civili ai Ministerului Apărării sau ai Armatei Naționale sau orice alt civil din cadrul Forțelor Armate.

În legislația penală a Ucrainei reglementările cu privire la infracțiunea militară și subiecții ei sunt mai larg desfășurate decât în legislația penală a Republicii Moldova. În Codul penal al Ucrainei [11] „Infracțiunile contra ordinii stabilite de executarea serviciului militar (Infracțiunile militare)” sunt

reglementate în Cap. XIX. În afară de noțiunea infracțiunii militare, care este dată în al. 1 art. 401 CP, spre deosebire de Codul penal al RM, în al. 2 art. 401 Cod penal ucrainean se dă noțiunea legală a subiecților infracțiunilor militare, conform cărora subiecți ai infracțiunilor militare pot fi militarii Forțelor Armate ale Ucrainei, ai Serviciului de Securitate al Ucrainei, ai Trupelor de Grăniceri ale Ucrainei, ai Trupelor interne ale Ministerului Afacerilor Interne al Ucrainei [7, p.254] și alte formațiuni militare, formate în corespundere cu legile Ucrainei, cât și alte persoane, stabilite prin lege. Prin alte persoane stabilite prin lege se înțeleg cei care exercită serviciul militar în: Garda Națională a Ucrainei, Trupele Apărării Civile, Direcția Pază a înalților demnitari de stat a Ucrainei (a președintelui țării, a președintelui parlamentului și a șefului guvernului).

În Republica Uzbekistan, conform legislației penale și militare [5], care este interpretată în p. 1.2 al Hotărârii Plenului Judecătorei Supreme a Republicii Uzbekistan din 15.09.2000 „Despre practica judiciară în cauzele penale cu privire la infracțiunile contra ordinii de executare a serviciului militar” [10, p. 70-91], subiecți ai infracțiunilor militare pot fi militarii Forțelor Armate, ai Comitetului pentru paza Frontierei de Stat, din Trupele de interne și de gardă ale Ministerului Afacerilor Interne, ale Serviciului Securității Naționale, Ministerului pentru Situațiile Excepționale, din unitățile militare ale ministerelor și departamentelor, cât și persoanele chemate la concentrări sau instrucțiuni militare.

În Armenia legislația militară [4] definește persoanele care au statut de militar și, prin urmare, pot fi subiecți ai infracțiunilor militare. Aceștia sunt militarii care exercită serviciul militar obligatoriu și rezerviștii în timpul concentrărilor și instrucțiunilor militare.

Militarii care exercită serviciul militar obligatoriu se împart în două grupuri:

- militarii serviciului militar în termen
- militarii serviciului militar prin contract.

Concluzii: În dreptul penal comparat infracțiunea de dezertare reprezintă absența nejustificată a unui militar de la unitatea sa sau de la postul său în timpul serviciului militar. Această infracțiune este reglementată în mod diferit în diverse sisteme juridice. În unele jurisdicții dezertarea este considerată o infracțiune militară, iar militarii care dezertează pot fi supuși unor sancțiuni disciplinare și chiar penale. De asemenea, sancțiunile legale pot varia în funcție de circumstanțele individuale ale cazului, cum ar fi motivul dezertării, durata absenței și impactul asupra unității și siguranței naționale. În anumite state nordice, părăsirea serviciului militar nu este considerată o infracțiune, în timp ce în alte țări dezertarea poate fi sancționată numai în anumite circumstanțe specifice, cum ar fi în timpul unui conflict armat sau pe timp de război. Este important de menționat că această concluzie este generală și că fiecare țară poate avea abordări specifice în ceea ce privește dezertarea în contextul fiecărei armate și politici sale de apărare națională.

Cu toate acestea, scopul final pe care îl urmărește subiectul infracțiunii de dezertare este eschivarea de la îndeplinirea serviciului militar din varii motive, ce sunt condiționate de o mulțime de factori, inclusiv de ordin psihologic în ceea ce ține de personalitatea dezertorului, cum ar fi dificultățile ce apar în domeniul stabilirii unor relații cu colegii, frica etc. O similitudine caracteristică însă pentru orice stat privind dezertarea este valoarea socială la care atentează infracțiunea dată, și anume la ordinea și disciplina militară, ca premise de bază ale capacității de apărare a țării.

BIBLIOGRAFIE
BIBLIOGRAPHY

1. Comentariu Cod Penal, redactat de dr. Alexei Barbăneagră, Centrul de drept al avocaților, Chișinău 2003.
2. Constituția Republicii Moldova. Publicat: 29.03.2016 în Monitorul Oficial nr. 78, art. Nr 56. Data intrării în vigoare: 27.08.1994.
3. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, nr.482 din 06.06.1995, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.38.
4. Legea Republicii Armenia despre obligațiunea militară și serviciul militar din 16.09.1998.
5. Legea Republicii Uzbekistan nr.644 din 03.07.1992 despre obligațiunea militară și serviciul militar, Codul Penal adoptat la 22.09.1994, în vigoare de la 01.04.1995 (Ведомости ВС Р. Узбекистан, 1995, nr. 1 art. 3).
6. Legea Suediei nr. 645 din 1986.
7. Legea Ucrainei „Despre trupele de interne de pază și escortă” din 31.10.1995, Legile Ucrainei, vol. 9, Kiev, 1995, p. 254.
8. Macari I. Dreptul Penal al RM. Partea Specială, Chișinău, 2003, CE USM, p.463.
9. Конституция Российской Федерации (принята всенародным голосованием 12.12.1993) (с учетом поправок от 05.02.2014 № 2-ФКЗ) // Собрание законодательства РФ. – 2014. – № 15. – Ст. 1691.
10. Постановления Верховного Суда Республики Узбекистан от 15 сентября 2000 года, Ташкент, 2000, с. 70-91.
11. Уголовный Кодекс Украины, Sankt-Petersburg, 2001.
12. Уголовный Кодекс Швеции, Sankt-Petersburg, 2002;
13. 13. Уголовное Право, особенная часть, под общей редакцией профессора Л.Д. Гаухмана и профессора С.В. Максимова, Москва, 2003, с.369;
14. 14. Уголовный Кодекс Литовской Республики;
15. 15. Уголовный Кодекс Республики Таджикистан.

DESPRE AUTOR

Dianu GORDILĂ,

doctorand,

Școala doctorală „Științe penale și drept public”,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,

e-mail: dianu.gordila@mai.gov.md

ORCID ID: 0009-0003-6565-5198